

TOPONDERWIJS.NU

AOb congres 2009

20 en 21 november

AOb·Algemene Onderwijsbond

TOPONDERWIJS.NU

De kwaliteit van het Nederlandse onderwijs is goed, maar kan nog beter. Moet beter. Veel verborgen talent kan tot bloei komen door te investeren in een verdere kwaliteitsverbetering van het onderwijs. Ons onderwijs moet *toponderwijs* worden, vindt de Algemene Onderwijsbond. Op het congres van 20 en 21 november 2009 discussieert de Algemene Onderwijsbond voor het eerst over deze plannen. Daarna wordt TOPONDERWIJS.NU verder uitgewerkt.

Het hoogste niveau

Leraren willen hun leerlingen uitdagen en begeleiden om zo het voor hen beste resultaat te bereiken. Bij het hoogste niveau gaat het om een brede aanpak die excellentie stimuleert, achterstanden bestrijdt en uitval voorkomt.

De beste les

Goed onderwijs bestaat uit intensieve kennisverwerving, het aanleren van essentiële vaardigheden en democratische burgerschapsvorming. Dat proces vindt plaats in lessen, of die nu in klassen of colleges worden gegeven. Een arbeidsintensief proces bovendien, waarbij het er om gaat dat leerlingen of studenten voldoende aandacht krijgen. Door te grote aantallen leerlingen of studenten per leraar ontbreekt het daar nu vaak aan.

Professioneel personeel

De beste les en het hoogste niveau zijn alleen maar bereikbaar met goed opgeleid onderwijspersoneel. Decennia is er weinig geld gestoken in scholing van ondersteuners en leraren, wat leidde tot een daling van het gemiddelde opleidingsniveau van onderwijspersoneel. Op dat punt is sinds het Convenant Leerkracht van voorjaar 2008 een kentering zichtbaar. Een goed begin, maar zeker geen eindpunt als we toe willen naar toponderwijs. Investeren in het onderwijspersoneel is de beste garantie voor de noodzakelijke verdere kwaliteitsverbetering.

Van goed onderwijs naar toponderwijs

Het Nederlandse onderwijs is goed, maar kan en moet nog beter. Ouders geven in de *Onderwijsmeter* van het ministerie van Onderwijs de school van hun kinderen een dikke voldoende. Nederlandse kinderen behoren tot de gelukkigste ter wereld. Kijkend naar onderwijsprestaties, zien we dat Nederland in vergelijking met andere landen hoog scoort. Steeds meer leerlingen halen een hoger onderwijsniveau, jongeren komen relatief snel aan een baan en de jeugdwerkloosheid is een van de laagste van Europa.

Desondanks is er de laatste jaren een levendig debat over de onderwijskwaliteit. De aansluiting tussen de onderwijssectoren staat ter discussie, er is kritiek op de effecten van onderwijsvernieuwingen, er wordt getwijfeld aan het niveau van basisvaardigheden als lezen en rekenen. Dat leidde onder meer tot de oprichting van Beter Onderwijs Nederland, de Tweede Kamer hield een parlementair onderzoek naar vernieuwingen in het voortgezet onderwijs en er zijn heftige discussies over het nut van de staartdeling. Het is een debat in de politiek, bij leraren en bij ouders.

Maar hoe staat het Nederlandse onderwijs er nu werkelijk voor? Wat gaat er goed en waar zitten de knelpunten? De afgelopen jaren zijn er nationaal en internationaal tientallen onderzoeken geweest waaruit heldere conclusies zijn te trekken. De consensus bij al die onderzoeken is groot. We zetten een aantal relevante uitkomsten op een rij.

Internationaal gezien staat het Nederlandse onderwijs al jaren op hoog niveau, ver boven het gemiddelde en meestal in de top tien. Dat komt vooral omdat het gemiddelde niveau van de onderwijsprestaties hoog ligt: het verschil tussen de beste en zwakste leerlingen

is in vergelijking met andere landen klein. Achterstandsleerlingen in Nederland halen een hoog niveau. Onze positie op de ranglijstjes daalt de laatste drie jaar wel, maar vooral omdat andere landen het beter gaan doen. Uit alle onderzoeken zoals *Timss* (rekenniveau), *Pirls* (taalniveau) en *Pisa* (taal, rekenen en natuurwetenschappen) blijkt daarnaast dat er enkele hardnekkige problemen zijn:

- Begaafde leerlingen worden onvoldoende uitgedaagd en scoren al decennia lang fors lager dan leerlingen van de landen in de top vijf
- De prestaties van begaafde meisjes gaan achteruit, ze beginnen meer op jongens te lijken, de prestaties van allochtone meisjes zijn de laatste jaren fors gedaald, vooral met rekenen

De hoge prestaties zijn vooral te danken aan de keuzevrijheid van het Nederlandse onderwijsbestel en de centrale examens in het voortgezet onderwijs, concluderen zowel het Centraal Planbureau in *Kansrijk kennisbeleid* en de Onderwijsraad. Als het gaat om het maximaal benutten van talent en prestaties van leerlingen is nog veel vooruitgang te boeken, schrijft de raad in de rapporten *De stand van educatief Nederland*, *De onderbenutting van capaciteiten*, *Versteviging van kennis* en *Presteren naar vermogen*. Want er blijft talent onbenut bij ongeveer 10 tot 18 procent van de leerlingen. Door hun taalachterstand komen allochtone leerlingen niet goed uit de verf. Bij zeer begaafde leerlingen scoort 30 procent onder hun kunnen, overigens zonder dat dit bij de meesten in hun schoolcarrière of in het latere leven problemen oplevert. Maar deze verspilling van talent moet wel worden voorkomen.

De Onderwijsraad denkt dat het vroeg ontstaan van achterstanden is op te lossen door de voorschool voor leerlingen tussen de tweeënhalve en de vier jaar meer te betrekken bij het reguliere onderwijs. Uitbreiden van onderwijstijd is voor achterstandsleerlingen een tweede element dat een bewezen effect heeft. Dit kan bijvoorbeeld door kopklassen in het basisonderwijs te introduceren. Hoge verwachtingen formuleren is vooral van

belang bij leerlingen met laagopgeleide ouders. Een goed leerlingvolgsysteem houdt leerlingen en leraren scherp op de behaalde prestaties. De Onderwijsraad volgt daarmee voor het overgrote deel ook de aanbevelingen van hoogleraar onderwijssociologie Jaap Dronkers uit zijn boek *Ruggengraat van ongelijkheid*. Als het gaat om begaafde leerlingen wil de Onderwijsraad in het basisonderwijs een 'gevorderdenniveau' invoeren, zodat de leerlingen uit deze groep kunnen laten zien wat ze in hun mars hebben.

De Oeso wijst in de jaarlijkse rapporten *Education at a glance* net als de Onderwijsraad op de grote aansluitingsproblemen tussen de onderwijssectoren en de uitval die daarmee gepaard gaat. Weliswaar is de uitval in Nederland de laatste jaren gedaald van 15 procent naar 12,9 procent, maar het realiseren van de ambitie van het kabinet om de uitval te halveren is nog ver weg. Het grootste knelpunt is de overstap van vmbo naar mbo niveau 1 en 2. De Onderwijsraad laat zien dat een drempelloze overstap misschien wel aardig is om leerlingen verder te helpen, maar uiteindelijk toch erg ineffectief is. Juist in die groep overstappers is een grote uitval te zien, net als bij de risicoleerlingen in het voortgezet onderwijs. In het onderwijs is men hard op zoek naar oplossingen, waarbij op dit moment het steviger aan elkaar knopen van delen van het vmbo aan niveau 1 en 2 van het mbo populair is. Daarnaast zijn de vakscholen met meer aandacht voor praktijkvakken in opkomst. Verder leven er plannen om de regie bij de risicogroepen in één hand te leggen.

Knelpunten genoeg, maar zijn er ingrepen in het onderwijs die echt werken? Ja, zo blijkt uit verschillende overkoepelende studies zoals *Doelgericht investeren in onderwijs* van de Onderwijsraad, *Kansrijk kennisbeleid* van het Centraal Planbureau of *How the world's best-performing school systems come out on top* van adviesbureau McKinsey. Maar er zijn ook ingrepen die geen aantoonbaar effect hebben.

Niet effectief

- Van investeringen in ict in het onderwijs bestaan weliswaar torenhoge verwachtingen, maar deze hebben tot nu toe geen bewezen effect op schoolprestaties van leerlingen. ict is een nuttig hulpmiddel, maar vooralsnog niet meer dan dat.
- Vroege of late selectie maakt voor de gemiddelde schoolprestaties van leerlingen niet uit. Er zijn schoolsystemen waar laat wordt geselecteerd en die het goed doen met geringe uitval en goede prestaties. Maar er zijn ook schoolsystemen die daarop lijken en waar de resultaten juist slecht zijn. Hetzelfde geldt voor selectieve systemen zoals in Nederland – sommige doen het qua schoolprestaties goed, andere matig. Wat voor de gemiddelde schoolprestaties geldt, is overigens niet hetzelfde als wat voor de individuele kansen van leerlingen opgaat.
- Zittenblijven helpt niet: ook al lijkt het een remediërend effect te hebben in de vorm van extra lestijd, over het algemeen blijven leerlingen na zittenblijven achterlopen.

Effectief

- Extra onderwijstijd in basis- en voortgezet onderwijs is zinvol: meer uren school zorgt voor betere prestaties en minder uitval.
- Investeren in de voorschoolse periode is effectief omdat achterstanden dan deels voorkomen en weggewerkt kunnen worden.
- Klassenverkleining helpt, maar is wel erg kostbaar, omdat de grootste effecten van klasverkleining pas optreden bij zeer kleine groepen.
- Een milde vorm van concurrentie tussen scholen, oftewel vrijheid van schoolkeuze, zorgt voor hogere onderwijsprestaties
- Centrale eindexamens in het voortgezet onderwijs, toetsing in het basisonderwijs en leerlingvolgsystemen helpen de prestaties te volgen en bij te sturen.

Erg effectief

- Investeren in de opleiding en kwaliteit van leraren is de meest succesvolle aanpak. Een hoog opleidingsniveau en extra scholing tijdens de loopbaan zijn ingrepen die het meest positieve effect hebben op het onderwijsniveau.
- Leraren moeten passende en hoge verwachtingen hebben van hun leerlingen, dat stimuleert deze het meest.

Teachers matter, leraren doen er toe, schreef de Oeso al in het gelijknamige rapport uit 2004. Veel ligt vast als leerlingen voor het eerst naar school gaan: hun aangeboren intelligentie en thuissituatie zijn nauwelijks beïnvloedbaar. Maar in de klas moet het gebeuren: leraren hebben de sleutel in handen er uit te halen wat er in zit. Of om er meer van te maken. Dat vraagt volgens de Oeso een goede opleiding van de leraar, voldoende aandacht voor de leerling, een concurrerend salaris en een permanente professionalisering van leraren tijdens hun loopbaan.

Kijkend naar de Nederlandse situatie kunnen we de afgelopen jaren een aantal positieve ontwikkelingen noteren. Het rapport *Leerkracht* was de eerste impuls om de neerwaartse spiraal in het onderwijs om te buigen in een weg omhoog. De AOB leverde daaraan voorafgaand belangrijke bouwstenen: het *Masterplan Onderwijs* voor verdere professionalisering, het salarisplan *Ambitie en Belonen* en het ontwerp *Professioneel Statuut*. Veel van deze AOB-plannen is terug te vinden in het uiteindelijke akkoord *Convenant Leerkracht* dat bonden, ministerie en werkgevers in het voorjaar van 2008 tekenden. Met de lerarenbeurs voor scholing, de functiemix waardoor meer mensen doorstromen naar hogere salarissen, kortere salarislijnen en een wetsvoorstel voor de professionele ruimte ligt er nu een goede basis om verder te bouwen richting TOPONDERWIJS. Op de volgende pagina's presenteert de Algemene Onderwijsbond per thema en per sector hoe het onderwijspersoneel denkt dat de onderwijskwaliteit verder omhoog kan.

Het hoogste niveau

Voor ieder kind ligt het hoogste niveau verschillend, maar ieder kind moet de kans krijgen te bereiken wat het aankan. Hoge en haalbare verwachtingen van leraren stimuleren kinderen en studenten er uit te halen wat er in zit, of om daar boven uit te stijgen. Dat maakt onderwijs zo'n mooi vak. Om het hoogste niveau te kunnen bereiken, is daarom een mix van maatregelen nodig die goed is voor het wegwerken van achterstanden, het bestrijden van uitval en het motiveren van begaafde leerlingen.

Achterstand begint op jonge leeftijd. In veel landen valt daarom de voorschool voor kinderen van tweeënhalf tot vier of zes jaar binnen het onderwijssysteem. In Nederland is er sprake van versnippering. Niet alleen zijn jonge kinderen verdeeld over particuliere crèches, peuterspeelzalen en voorscholen, die voorschool voor achterstandsl leerlingen staat los van het onderwijs. Juist die aansluiting tussen voorschool en onderbouw van het basisonderwijs is essentieel om achterstanden weg te werken. De Algemene Onderwijsbond wil uiteindelijk dat er één sluitend systeem komt. Dat kan beginnen door de voorscholen onder volledige regie van de school te brengen, als het gaat om personeel, geld en organisatie. Tegelijk kan dan één doorlopende ontwikkelingslijn voor kinderen van tweeënhalf tot zes jaar ontworpen worden. Dat kan ook gevolgen hebben voor de organisatie van het basisonderwijs zelf en de pabo, die nu opleidt tot een brede bevoegdheid. Een nieuwe verdeling in twee onderdelen – voorschool plus onderbouw (groep 1, 2 en 3) en midden- en bovenbouw (groepen 4 tot en met 8) – zou op termijn effectiever kunnen zijn voor de organisatie van de basisschool en specialisatie in de opleiding. Daarnaast is verhoging van het opleidingsniveau van het personeel van de voorschool, crèche en peuterspeelzaal tot hbo-niveau een noodzaak.

Na de herziening van de gewichtenregeling is het achterstandsbeleid versnipperd en verzwakt, zoals onomstotelijk blijkt uit de *Doorlichting achterstandsbeleid* van het SCO-Kohnstamm Instituut in opdracht van het ministerie van Onderwijs. Op zich was de keuze om bij de toekenning van extra gewicht over te stappen naar het opleidingsniveau van de ouders een goede, vindt ook de Algemene Onderwijsbond. Extra aandacht voor autochtone achterstandsleerlingen lag ook voor de hand. Maar samen met de onderzoekers zien wij dat met hetzelfde geld meer gedaan moet worden. Hierdoor is het budget voor scholen met leerlingen met ernstige achterstanden verminderd.

Daarnaast is er een waaier aan tijdelijke projecten gekomen – schakelklassen, kopklassen – die op zich hoopvolle resultaten laten zien, maar geen structurele financiering kennen. Wil het achterstandsbeleid succesvol zijn, dan zal het budget gelijke pas moeten houden met de ambities. Dus: het budget handhaven voor de groep met de ernstigste achterstanden – leerlingen van ouders met een zeer laag opleidingsniveau, meestal allochtone kinderen – en daarnaast aanvullend budget ten behoeve van extra aandacht voor autochtone achterstandskinderen. Wanneer daarnaast nog zinvolle investeringen denkbaar zijn voor het verlengen van de onderwijstijd, die bewezen extra resultaat opleveren, moet dat structureel gebeuren. Het wegwerken van achterstanden is een absolute noodzaak en dat vraagt om een beleid dat zekerheid biedt en vereist voldoende middelen.

De aandacht voor begaafde leerlingen in het basisonderwijs is enorm toegenomen. Het aantal bolleboosprojecten of speciale klassen voor hoogbegaafden neemt snel toe. Maar het beleid is versnipperd. Er zijn scholen die weinig doen en er zijn ook steeds meer scholen die zich regionaal profileren met Leonardo-klassen. Alle projecten voorzien in een behoefte, maar hebben ook minder wenselijke bijeffecten. Zo kan een vorm van ‘speciaal onderwijs voor hoogbegaafden’ ontstaan. Er moet juist over de hele linie iets gaan gebeuren. Dat schreef de Nederlandse Onderwijzers Vereniging – een van de voorlopers van de AOb – al in 1965 in het rapport *Nieuwe Onderwijsvormen*. Dat geldt nog steeds en wij willen het niet beperken tot scholen die zich op één enkel punt profileren. Volgens

het onderzoek *Excelleren inspireert* van oud-inspecteur Joop Smits raken de begaafde leerlingen die in groep 3 een voorsprong hebben op hun leeftijdsgenootjes, een deel van die voorsprong kwijt in de loop van de basisschool. De Algemene Onderwijsbond pleit voor het invoeren van het 'gevorderdenniveau' in het onderwijsprogramma op alle scholen in plaats van op sommige scholen. Dit past binnen het oorspronkelijke voorstel voor de referentieniveaus die nu worden ingevoerd. Het helpt leraren op alle scholen, ook achterstandsscholen, om bij leerlingen die dat aankunnen, hoge verwachtingen te koesteren en een specifiek aanbod te ontwikkelen.

Het voortgezet onderwijs is met al zijn schoolsoorten selectief en is de afgelopen jaren selectiever geworden. Lange tijd waren brede brugklassen dominant, tegenwoordig moet op veel scholen al vanaf dag één een keuze worden gemaakt. Op scholengemeenschappen start bijvoorbeeld het gymnasium vaak al in het eerste leerjaar. Datzelfde geldt voor het tweetalig onderwijs. Tegelijkertijd zien we dat brede scholen hun aanbod verdelen over twee gebouwen: havo/vwo-afdelingen en vmbo-vestigingen. Voor laatbloeiers de zijn mogelijkheden om te stapelen of door te stromen naar een hoger niveau veel moeilijker geworden. Kende de Mammoetwet nog een heel scala aan herkansingsmogelijkheden, sinds midden jaren negentig uit de vorige eeuw is de doorstroomideologie vervangen door het motto 'de juiste leerlingen op de juiste plaats'. Dit wordt beschreven in *Van doorstromen naar selectiviteit* in de bundel *Om de kwaliteit van het onderwijs* van de Wiardi Beckman Stichting. Achter die beleidswijziging gaat de suggestie schuil dat onderwijs perfect weet te selecteren en er 'koninklijke wegen' zijn: van vmbo naar mbo naar arbeidsmarkt of hbo of via havo/vwo naar het hoger onderwijs. Onderwijsbiografieën van leerlingen laten zien dat hun route naar een diploma of baan heel wat grilliger kan zijn. Geen wonder dat de roep om minder selectie, het weer invoeren van doorstroommogelijkheden of meer onderwijstijd toeneemt sinds de doorstroommogelijkheden minder zijn geworden. Minister Plasterk stelde het onderwerp aan de orde in december 2008 maar het debat smoorde in oude tegenstellingen, nog

voordat het was begonnen. Inmiddels is er wel onderzoek gedaan naar de gevolgen van de selectiviteit. Volgens het onderzoek *Onderwijsdifferentiatie en ongelijkheid* van hoogleraar H.G. van de Werfhorst is de invloed van vroege selectie op het uiteindelijk resultaat niet terug te vinden, maar wel wijst hij erop dat in de internationale literatuur de verslechterde overstapmogelijkheden nog niet zijn meegenomen.

Daarom is het goed de suggestie van de docenten Engels en wiskunde, Rachel Heller en Robert Tholen te onderzoeken om het Nederlands voortgezet onderwijs flexibeler te maken. In het opiniestuk *Starheid systeem leidt tot verlies van talent* in het Onderwijsblad schetsten zij hun alternatief, dat dicht ligt tegen het Angelsaksische model met verschillende niveaus binnen één stroom: de A en O-levels.

Kort gezegd komt het er op neer de onderwijsvormen vmbo, havo en vwo met hun eindexamen's te laten bestaan, maar daarnaast is het voor leerlingen mogelijk vakken waarin zij goed zijn op een hoger niveau te volgen en af te sluiten. Zo kan een vmbo-leerling die goed is in exacte vakken deze vakken op havo-niveau volgen, wat hem bij een eventuele overstap naar de havo alvast een voorsprong geeft in plaats van een achterstand. "Dit opent mogelijkheden voor leerlingen om zich gedurende en niet na hun verblijf op de middelbare school te herprofilieren", schrijven de docenten Heller en Tholen. "Een van de belangrijkste doelen van ons onderwijs is het beste uit leerlingen halen. Dat doen we nu niet. Wij letten op wat iemand niet kan in plaats van wat hij wel kan. Zo gaat door het starre Nederlandse onderwijssysteem veel talent verloren."

Het voorstel komt ook terug in het rapport *Doorstroom en stapelen in het onderwijs* van Cinop en Regioplan. Scholen spreken daar uitdrukkelijk de wens uit voor meer niveaudifferentiatie binnen één schoolsoort. Respondenten in het onderzoek noemen vaak het kunnen volgen van vakken op een hoger niveau door flexibeler vakkencombinaties. Kortom: de Algemene Onderwijsbond stelt voor leerlingen die dat aankunnen de kans te geven vakken ook op een hoger niveau te volgen. De verwachting is dat hierdoor meer leerlingen dan nu de overstap van bijvoorbeeld vmbo-tl naar havo met succes kunnen maken.

Ruim 150.000 jongeren volgen het speciaal voortgezet onderwijs, het praktijkonderwijs of het lwoo. Daarnaast zijn er nog leerwerktrajecten, reboundvoorzieningen of assistentenopleidingen. Het gaat om jongeren die moeilijk meekomen op school en een grote kans lopen uit te vallen, oftewel risicoleerlingen. De nota *De rafelrand van het beroepsonderwijs* van het Expertise Centrum Beroepsonderwijs schetst een onthutsend beeld van het gebrek aan samenhang tussen al deze op zich goedbedoelde initiatieven. In totaal gaat het om ongeveer veertien varianten. Zonder aan te sturen op een fundamentele herschikkingsoperatie bepleit het rapport wel een andere aanpak. Nadat jongeren een indicatie hebben gekregen zoeken de samenwerkende partijen de beste plek. Een onafhankelijke regioregisseur onderzoekt samenwerkingsmogelijkheden binnen het bestaande aanbod. In plaats van dat het aanbod bepalend is, wordt dan gekeken welke opleidingsroute het beste bij de jongere past: toch nog een schakelopleiding richting een vervolgstudie of een traject dat voorbereidt op een baan. Dat laatste zal dan vaker voorkomen, wat betekent dat er een stevige relatie moet zijn met het lokale bedrijfsleven. De AOb vindt dat deze voorstellen snel een plek moeten krijgen in het landelijke en regionale onderwijsbeleid.

Veel leerlingen hebben moeite met de overstap van vmbo-beroepsgericht of vmbo-kader naar de niveaus 1 en 2 in het mbo. Hier en daar ontstaan vakscholen of andere leerroutes waarbij deze twee onderwijssoorten ineengeschoven worden. De eerste resultaten zijn hoopgevend, maar er moet nog wel verder geëvalueerd worden om een antwoord te geven op de vraag of deze onderwijsloopbaan van leerlingen inderdaad leidt tot een goede plek op de arbeidsmarkt of een vervolgopleiding. Een knelpunt is wel dat beide schoolsoorten nu onder verschillende wetten en cao's vallen. Overheid en sociale partners zullen dat snel moeten oplossen om de doorontwikkeling van deze onderwijsvorm mogelijk te maken.

Het mbo is een belangrijke vorm van eindonderwijs voor leerlingen die gaan werken maar is ook een vooropleiding voor de groep die doorstroomt naar het hbo. Bij die laatste groep bestaan veel aansluitingsproblemen. Afhankelijk van de richting sluiten pakketten en kennisniveau niet aan. Bovendien is door eerdere kabinetten besloten dat de 'koninklijke weg' mbo-hbo in drie jaar zou moeten worden afgelegd. Voor veel leerlingen is dat te hoog gegrepen. De AOb vindt dat de twee sectoren duidelijker doorstroomprofielen moeten bepalen, zodat mbo'ers met voldoende kennis in huis aan een vervolgopleiding op een hogeschool beginnen. De nieuwe centrale examens voor taal en rekenen die vanaf cursusjaar 2013-2014 gaan gelden, zijn een stap in de goede richting. De AOb vindt dat onderzocht moet worden of meer vakken een centraal examen moeten gaan kennen, zoals dat ook in het voortgezet onderwijs bestaat, wat zorgt voor herkenbaarheid en een kwalitatief goede afsluiting.

Het hbo is succesvol als het gaat om de aansluiting met de arbeidsmarkt: afgestudeerden komen snel aan een baan. Maar in de eerste jaren van de opleiding lopen veel hbo-studenten vertraging op of haken af, deels door een slecht aansluitende mbo-vooropleiding, deels door de grote onduidelijkheid binnen het hbo. Het aantal studierichtingen is naar de mening van de AOb te groot. Een heldere naamgeving en vermindering van het aantal studierichtingen is een noodzaak.

De beste les

In het onderwijs wordt verwoed discussie gevoerd over 'de menselijke maat': hoe groot mag een school zijn? Zijn roc's niet uit hun krachten gegroeid? Krijgen bestuurlijke samenwerkingsverbanden in basis- en voortgezet onderwijs met tientallen vestigingen niet een monopoliepositie in bepaalde regio's? De AOb maakt zich daarover ook zorgen. Door de schaalvergroting ontstaan bestuurslagen die de voeling met het onderwijs kwijtraken, topdown onderwijsmodellen invoeren en hun geld aan wonderlijke zaken besteden. Maar het gaat de AOb niet alleen om de menselijke maat op bestuursniveau.

Uit onderzoek van onder andere het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt steeds dat ouders en studenten de omvang van hun eigen school of instelling niet als probleem zien. Ouders, leerlingen en studenten maken zich druk over de kwaliteit van het onderwijs op microniveau: de groep, klas of het college. Lesuitval en volle klassen zijn de consumenten van het onderwijs een doorn in het oog. En ook de professionals worstelen met grote groepen en het grote aantal contacturen. Het gaat de Algemene Onderwijsbond daarom niet langer alleen om de menselijke maat op bestuursniveau, maar om de beste les. Aan welke voorwaarden moet onderwijs op microniveau voldoen om leerlingen de aandacht te geven die toponderwijs vraagt?

De arbeidsproductiviteit van Nederlandse docenten is bijzonder hoog: ze hebben in vergelijking tot hun collega's in andere landen volle klassen en geven veel lessen. De Algemene Onderwijsbond heeft dat op basis van het Oeso-rapport *Education at a glance* 2009 vertaald in de arbeidsproductiviteitsindex. Daaruit blijkt dat Nederland binnen Europa bijna alle ranglijstjes aanvoert als het gaat om de hoeveelheid leerlingen en lesuren die een leraar per leerjaar heeft. In Oeso-verband scoort Nederland ook nog steeds hoog, waaruit blijkt dat de werkdruk van leraren hier veel hoger ligt dan gemiddeld. De roep

Productiviteitsindex leraren po	
Korea	151
Frankrijk	141
Ierland	133
Tsjechië	124
VS	123
Duitsland	116
Nederland	114
Japan	105
Oeso	100
Spanje	94
EU 19 gemiddeld	91
Oostenrijk	82
België	80
Finland	80
Portugal	79
Luxemburg	68
Noorwegen	64
Italië	60
Griekenland	59
Hongarije	47

Productiviteitsindex leraren 1e fase vo	
VS	170
Nederland	126
Duitsland	123
Korea	119
Ierland	104
Oeso	100
Frankrijk	97
Japan	95
Spanje	89
Tsjechië	84
EU 19 gemiddeld	83
Noorwegen	71
België	68
Oostenrijk	67
Portugal	63
Finland	63
Luxemburg	62
Hongarije	60
Italië	60
Griekenland	46

Productiviteitsindex leraren 2e fase vo	
VS	206
Nederland	144
Duitsland	125
Ierland	119
Finland	107
Oeso	100
Korea	95
Tsjechië	92
EU 19 gemiddeld	89
Hongarije	82
België	81
Italië	80
Oostenrijk	79
Japan	76
Frankrijk	73
Luxemburg	71
Portugal	70
Spanje	65
Noorwegen	63

Bron: Oeso, bewerking AOb

om verdere verhoging van de arbeidsproductiviteit in het Nederlandse onderwijs, zoals die is opgenomen in de laatste begroting, laat daarom een verbijsterend gebrek aan inzicht zien van het kabinet. De gedachte dat beter onderwijs mogelijk is met minder leraren, staat volledig los van de realiteit. Om de arbeidsproductiviteit of werkdruk weer tot normale proporties terug te brengen zijn juist duizenden extra leraren nodig om klassen te verkleinen en om het hoge aantal lessen dat Nederlandse leraren per jaar geven te verminderen.

Voor de internationale vergelijking is gebruik gemaakt van de docent/student-ratio, de enige betrouwbare maat die ontstaat door het leerlingenaantal te delen door alle fulltime leraren, of ze nu voor de klas staan of niet. Het Oeso-gemiddelde ligt voor het basisonderwijs op 16, voor het voortgezet onderwijs rond de 13. Vooral het laatste is fors lager dan in Nederland. De ratio wijkt natuurlijk af van de daadwerkelijke klassen- of groeps grootte, omdat er veel docenten functies buiten de klas hebben. Als we naar het verloop van die ratio over de periode 2000 tot 2009 kijken in eigen land, zijn er opvallende ontwikkelingen.

Ontwikkeling leerling/leraar-ratio									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
bao	20,3	19,5	18,6	18,4	18,5	18,3	18,1	17,9	17,9
so	3,8	3,8	3,9	3,9	3,9	4,0	4,0	4,1	4,0
vo	16,0	15,4	14,9	14,9	15,1	15,2	14,9	14,7	14,7
bve	20,1	20,2	19,6	20,0	20,6	21,7	21,3	21,4	22,1
hbo	23,6	23,9	23,9	24,1	24,9	25,7	25,4	24,5	-

Bron: Stamos en CBS, bewerking AOB

In het basisonderwijs is de leerling/leraar-ratio gedaald van iets boven de twintig naar ongeveer achttien. Dat is nog steeds een rechtstreeks gevolg van de klassenverkleining

in de onderbouw, die eind vorige eeuw in gang werd gezet als kwaliteitsimpuls. Doordat het geld later vrij besteedbaar werd en niet per se voor klassenverkleining gebruikt hoefde te worden, is het effect daarvan nu nauwelijks meer zichtbaar. Wel zorgde het voor meer werkgelegenheid en een enorme toeloop naar de pabo. De investeringimpuls maakte het werken in het basisonderwijs in de ogen van jongeren weer aantrekkelijker.

In het speciaal onderwijs heeft de groei van het aantal leerlingen geen gelijke tred gehouden met het aantal docenten, waardoor er een lichte stijging is van het aantal leerlingen per leraar.

In het voortgezet onderwijs lijkt de productiviteit op het eerste zicht gedaald: het aantal leerlingen per leraar daalt van zestien naar iets onder de vijftien. Toch is daarvan in de klassen niets te merken, een deel van de extra werkgelegenheid is naar plekken buiten de klas gegaan. Maar een ander deel van de daling van de leerling/leraar-ratio heeft ook te maken met de sterke groei van bijzondere leertrajecten als het praktijkonderwijs en het leerweg-ondersteunend onderwijs, waar de groepen meestal kleiner zijn dan in de rest van het voortgezet onderwijs.

In het mbo en het hbo moeten leraren zichtbaar steeds meer leerlingen verstouwen: niet alleen liggen daar de ratio's fors hoger dan in de andere onderwijsvormen, tegelijkertijd is het aantal studenten per docent flink toegenomen. Wat dat betreft is het niet zo verwonderlijk dat mbo- en hbo-studenten ontevredener zijn dan vroeger en ook docenten de werkdruk zien toenemen. Voor het hbo is dat een trend die al langer duurt: tot 1998 lag de ratio op ongeveer 20 studenten per docent, terwijl deze de laatste jaren rond de 25 schommelt.

Om de werkdruk terug te brengen naar normale proporties zijn er maar een paar mogelijkheden: kleinere klassen of minder lessen per docent, dan wel een combinatie

van beide. Over de klassengrootte worden nationaal en internationaal felle discussies. Klassenverkleining is erg kostbaar en de winst in schoolprestaties begint volgens onderzoek pas bij echt kleine klassen aan te tikken. Wel blijkt uit grootschalig onderzoek in de Verenigde Staten dat het effect van kleine klassen lang voelbaar blijft. Toch geldt klassenverkleining in het internationale debat vanwege de hoge kosten als een weinig effectieve methode voor kwaliteitsverbetering. Maar dat is uitsluitend een economisch en geen pedagogisch argument.

Kijken we naar de harde cijfers van de arbeidsproductiviteit in vergelijking tot andere landen, de trends bij de ratio's in eigen land en de ervaringen van de professionals in het onderwijs, dan zien we dat de werkdruk in Nederland hoog ligt. Te hoog. Willen we dat professionals de beste les kunnen aanbieden aan leerlingen en studenten, dan moeten de groepen kleiner en zal in sommige sectoren ook het aantal lessen omlaag moeten. Bovendien laat de praktijk zien dat toponderwijs vooral kleinschalig is op het microniveau. Wanneer universiteiten *masterclasses* aanbieden doen ze dat bij voorkeur in kleine groepen. Hetzelfde geldt voor speciale stromen voor begaafde studenten zoals de University Colleges van verschillende instellingen of de Law School van de Universiteit Utrecht.

Zelfs voor begaafde studenten is intensieve aandacht van de leermeester een garantie voor toponderwijs. Waarom zouden we 'gewone' leerlingen en studenten dan met een middelmatig massaproduct moeten afschepen? Het is niet voor niets dat ook particuliere scholen in binnen- en buitenland zichzelf promoten met kleine groepen, met extra aandacht.

Uit enquêtes van de AOb onder leraren basisonderwijs blijkt dat ook zonneklaar als het gaat om de invoering van passend onderwijs. Het idee om meer zorgleerlingen op te vangen vindt een meerderheid sympathiek, maar niet met de huidige klassengrootte die vaak tegen de dertig aanligt. Wanneer groepen rond de 24 leerlingen tellen, zeggen leerkrachten dat zij voldoende aandacht kunnen geven aan ongeveer twee leerlingen die extra zorg nodig hebben.

Het is precies wat de Nieuw-Zeelandse oud-docent en hoogleraar onderwijskunde John Hattie op basis van zijn effectiviteitsonderzoek beweert. Leraren doen er toe, schrijft hij in zijn onderzoek *Influences on student learning*, maar vooral als zij goede remediërende feedback leveren op leerlingen tijdens het leerproces. Om die feedback te kunnen leveren, moet de docent niet alleen hoogopgeleid zijn, maar ook voldoende aandacht aan leerlingen kunnen geven en dat gaat volgens hem beter in groepen van twintig dan van dertig.

De Algemene Onderwijsbond wil daarom dat in de komende kabinetsperiode stappen worden gezet om de leerling/leraar-ratio in overeenstemming te brengen met het Oesogemiddelde. Bovendien moet het aantal leerlingen per klas of groep voor het gewone basisonderwijs, voortgezet onderwijs en mbo maximaal 24 leerlingen worden. In het hbo is 'de klas' minder gangbaar, maar moet de trend van steeds minder docenten per student echt worden omgedraaid en zal er weer koers gezet moeten worden naar meer contacturen en een student/docent-ratio van 21. De maximale groepsgrootte is geen doel op zich, maar het moet effectieve feedback, aandacht voor het leren, mogelijk maken.

Toponderwijs verdient de beste les, met maximaal 24 leerlingen in een groep of klas moet dat mogelijk zijn.

Extra middelen die beschikbaar komen uit achterstandsgelden of 'rugzakjes' van zorgleerlingen moeten in eerste instantie worden gebruikt om de klas verder te verkleinen en aanvullend gebruikt worden voor ondersteuning buiten de klas. Nu zijn 'normale' klassen vaak veel groter. Bij speciale leertrajecten zullen andere normen moeten gelden. Natuurlijk zijn er knelpunten: op dit moment moet een klas van 10 leerlingen Grieks of motorvoertuigtechniek gecompenseerd worden door 30 leerlingen Nederlands in de onderbouw. Dat vraagt om creativiteit, die je nu al ziet door bij 'kleine' vakken leerjaren samen te voegen of samenwerking tussen scholen te zoeken. Minder dan 24 leerlingen in

een klas moet natuurlijk ook mogelijk blijven, zoals dat nu voorkomt in kleine scholen of door de toevallige samenstelling van jaargroepen. De bekostiging van het onderwijs moet daarom uitgaan van 24 als maximum en de huidige noodzakelijke variatie laten bestaan.

De eis van maximaal 24 leerlingen is een bescheiden eerste stap, die niet eens zulke ontzettend grote investeringen vraagt van de overheid als in eerste instantie misschien wordt gedacht. De bekostigingsformule voor het basisonderwijs rekt bijvoorbeeld met 22 leerlingen per groep, waar dan nog wel de directieformatie in meegeteld wordt. Dat groepen in de praktijk veel groter zijn, heeft vaak te maken met het 'weglekken' van mensen naar andere functies, zoals coördinatie, management of begeleiding. Misschien nodig en nuttig, maar daardoor wordt het werk op microniveau wel zwaarder door vollere klassen. Tel daarbij op dat bij grote schoolbesturen ook vaak een afdrachtpercentage geldt voor bovenschoolse directies en steeds verder uitdijende stafbureaus, dan zien we daardoor de klassen op microniveau steeds groter worden. De beste les raakt op dit moment steeds verder weg.

In zijn analyse *Werkdruk? Welke werkdruk?* liet leraar en columnist Ton van Haperen in het Onderwijsblad zien dat extra geld dat naar onderwijs had moeten gaan, weglekt naar functies en taken die niets met de kern van het onderwijs – lesgeven – te maken hebben. "Een leraar levert lessen in, werpt zich op een maatschappelijke deelopdracht, gaat collega's aansturen en vanaf dat moment scheidt elk aanbod zijn eigen vraag: het werk komt niet af en de coördinator vraagt een assistent." Zijn oplossing: "alle onzin de school uit en leraren gaan doen waarvoor ze opgeleid zijn, lesgeven." Zo komt er weer formatie vrij om de klassen te verkleinen.

Personeel moet daarom van besturen en directies per vestiging duidelijk inzicht krijgen in het beschikbare budget en de beschikbare formatie, zodat de keuzes om zo veel mogelijk formatie in te zetten voor het primaire proces op basis van feiten kunnen

worden genomen. Bekostiging per vestiging, afdeling of brinnummer is het uitgangspunt, waarbij het overkoepelende niveau zich zal moeten matigen bij afdrachtpercentages voor zichzelf. Het ontbreekt nu vaak aan zelfreflectie om te kijken wat centraal nodig is, terwijl het lesgeven, de kern van het onderwijs, het startpunt moet zijn van alle financiële berekeningen. Daar is veel winst te halen, maar het zal niet genoeg zijn. De overheid zal vervolgens moeten kijken hoeveel personeel aanvullend nodig is om de beste les voor de Nederlandse jongeren mogelijk te maken.

In het voortgezet onderwijs en het mbo speelt nog een tweede probleem: wanneer we kijken naar de internationale productiviteitsindex, zien we dat de werkdruk in Nederland schrikbarend veel hoger ligt dan in andere landen. In plaats van de 750 (vo) en 833 (mbo) lessen die nu worden gegeven, moet er koers worden gezet richting de 700 lessen per jaar voor de leraar, waardoor Nederland weer in de pas gaat lopen met het gemiddelde. In hoogpresterende landen als Finland of Korea ligt die urennorm per jaar overigens nóg lager. Daardoor komt meer tijd vrij voor het voorbereiden van de lessen, nakijkwerk en vooral: professionalisering.

Professioneel personeel

De beste les en het hoogste niveau kunnen alleen maar bereikt worden met professioneel onderwijspersoneel. Uit de internationale literatuur zoals *Teachers Matter* van de Oeso en het onderzoek van de Nieuw-zeelandse hoogleraar John Hattie wordt duidelijk dat het opleidingsniveau en gerichte nascholing van het onderwijspersoneel de sleutel vormen tot kwaliteitsverbetering. Toponderwijs komt in zicht met professioneel personeel.

De realiteit van het Nederlandse onderwijs is een andere: terwijl het opleidingsniveau van vrijwel alle beroepen stijgt, staat het onderwijs stil. Andries de Grip en Sander Dijkman van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt van de Universiteit Maastricht formuleren het in een artikel zo: "Alleen in de pedagogische beroepen (de leraren) heeft er in de periode 2000-2005 geen enkele upgradering plaatsgevonden. Dit illustreert de relatieve verzwakking van de positie van deze beroepssector in de huidige kenniseconomie."

In een eerder onderzoek over de periode tussen 1995 en 2000 constateerde het ROA zelfs een daling, oftewel *downgrading* van het gemiddelde opleidingsniveau van het onderwijspersoneel. Een daling die verklaarbaar is voor wie naar de praktijk kijkt: In het basisonderwijs worden soms als noodmaatregel en soms doelbewust assistenten zonder enige begeleiding ingezet om lessen van bevoegde leraren over te nemen. De AOb wordt daarover door bezorgde assistenten vaak gebeld. Zij voelen zich overvraagd en onderbetaald voor de klus waar ze mee worden opgescheept. Een grote groep academisch geschoolde leraren gaat met pensioen en wordt vervangen door docenten met een hbo-opleiding, signaleert het Sociaal en Cultureel Planbureau in het rapport *Gelukkig voor de klas*.

Het aantal onbevoegde docenten in het voortgezet onderwijs neemt volgens de nota *Werken in het onderwijs 2010* toe. Op het vmbo wordt bijna een derde van alle lessen gegeven door onbevoegden, studenten of leraren met een andere bevoegdheid. In het eerstegraadsgebied is het aantal onbevoegden toegenomen van één op zes naar één op vijf.

Op roc's wordt inmiddels al 10 procent van alle lessen gegeven door instructeurs en praktijkbegeleiders. Voor een klein deel gaat het om mensen met een hbo-opleiding en een onderwijsbevoegdheid, maar het merendeel heeft die niet, bovendien krijgen zij vaak lagere salarissen. Uit de *Derde benchmark middelbaar beroepsonderwijs* blijkt bovendien dat de opleidingen steeds minder geld uitgeven aan onderwijzend personeel: was dat in 2006 nog 71,6 procent van het totaal, in de laatste benchmark komt dat op 66,4 procent uit.

Gelukkig is er wel een kentering op gang gekomen als het gaat om de opleiding en nascholing van onderwijspersoneel. Zo zijn er taal- en rekentoetsen gekomen voor eerstejaars op de pabo. Er wordt inmiddels gesproken over landelijke normen voor het afstuderen. Een enorme stimulans voor de nascholing is de lerarenbeurs die voortkomt uit het Convenant Leerkracht. Duizenden leraren hebben al een beurs aangevraagd. Het merendeel volgt daarmee een masteropleiding wat een enorme kwaliteitsimpuls oplevert en bijdraagt aan een stijging van het opleidingsniveau. Daarnaast is de academische pabo een groot succes, een opleiding voor vwo-leerlingen die de hbo-opleiding voor het basisonderwijs te licht vonden. Hierdoor kan het basisonderwijs de komende jaren rekenen op een toestroom van academisch opgeleide leraren.

Het lijkt er daardoor op dat Nederland langzaam toegroeit naar de eis dat leraren minimaal een masteropleiding moeten hebben, zoals in veel andere landen de lerarenopleiding al een academische studie is. In Finland en Frankrijk is dat al zo, Portugal, Tsjechië, Slovenië, Estland en IJsland gaan die kant op. Een stap terug is dan ook de maatregel van het kabinet om studenten met een academische bachelor-opleiding en een

beperkte pedagogische training de bevoegdheid te geven om in de onderbouw van het voortgezet onderwijs les te geven.

“De huidige ontwikkeling in Nederland van steeds meer masters is mooi, maar het mag een tikkeltje ambitieuzer”, zei Marco Snoek, lector leren en innoveren bij de Hogeschool van Amsterdam in de Mastergids van *het Onderwijsblad*. “Het zou goed kunnen dat de lerarenbeurs voor masteropleidingen in Nederland een soort tussenstap is naar het streven om ook hier alle docenten een masteropleiding te laten volgen. Ik vind daarom de keus van Engeland interessant waar men de masteropleiding onderdeel wil maken van de carrière-ontwikkeling. Dat vraagt wel van de scholen dat ze een goed personeelsbeleid opzetten.”

In elk geval lijkt het er op dat de trend van *downgrading* van het leraarsberoep sinds kort kentert en er een voorzichtige start wordt gemaakt met *upgrading*. Ook van de Algemene Onderwijsbond mag dat ambitieuzer en dan voor ál het onderwijspersoneel. Want in de school werken meer mensen dan alleen leraren. Voor beleidsmakers die alleen met een economische blik naar het onderwijs kijken, lijkt het dan aantrekkelijk om goedkoper en lager opgeleid personeel aan te stellen. Dat kan heel makkelijk averechts uitpakken. Zo stelde de Engelse regering extra onderwijsassistenten aan om het taal- en rekenniveau op te vijzelen. Het resultaat is tegengesteld: het niveau is gezakt omdat de assistenten wel met een ambitieuze opdracht op pad zijn gestuurd, maar onvoldoende opleiding hebben om de taal- en rekenhulp aan achterstandskinderen te geven.

De les die we daar uit trekken is dat het opleidingsniveau in de voorschool en kinderopvang omhoog moet, met bijscholing en uiteindelijk naar hbo-niveau. Ondersteuning van leraren is heel hard nodig, maar het overhevelen van lesgevende taken naar oop'ers frustreert alle partijen. Het ondersteunend personeel krijgt wel lestaken, maar wordt lager betaald voor hetzelfde werk en vaak overvraagd. Toch zal er bij assistenten

en instructeurs een groot potentieel zijn aan mensen die door kunnen studeren. Daarom pleit de AOB voor een oop-beurs naar het model van de lerarenbeurs die een stevige vervolgopleiding, upgrading en doorstroom naar andere functies binnen het onderwijs mogelijk maakt.

De lerarenbeurs is duidelijk een succes, al vinden werkgevers soms dat zij de keuze moeten kunnen bepalen vanuit het belang van de schoolorganisatie. De AOB houdt vast aan de afspraken: de leraar beslist welke opleiding voor hem het meest geschikt is. Het enthousiasme waarmee de beurs ontvangen is laat zien dat leraren weloverwogen hun eigen carrièrepad bepalen. Wel zou sterker gefocust kunnen worden op het oorspronkelijke doel: een stevige verdieping tijdens de carrière. Een deel van de aanvragers gebruikt deze voor kortlopende cursussen die meer in het normale nascholingspakket thuishoren en die de werkgever behoort te betalen.

Daarvoor zijn er scholingsbudgetten, maar die zijn vrij onzichtbaar voor het personeel. In de cao voortgezet onderwijs heeft al het personeel nu voor het eerst een persoonlijk budget gekregen. De mate waarin sectoren investeren in professionalisering verschilt nogal. Wij vinden daarom dat scholingsbudgetten een duidelijke plaats in de begroting van onderwijsinstellingen moeten krijgen en dat gezien de kennisintensieve sector die onderwijs is, daar méér ruimte voor moet komen.

Uitgaven aan scholing als percentage van de loonsom	
po	1,4%
vo	1,0%
mbo	1,5%
hbo	1,9%

Bron: IVA

Met het hoogste niveau en de beste les in het achterhoofd, zal ook naar het programma voor de initiële opleidingen gekeken moeten worden. De kritiek op het niveau daarvan

is groot. Het invoeren van reken-en taaltoetsen in de propedeuse is een eerste stap, het verhelderen van de eindtermen zoals nu gebeurt een logische tweede. Wat de AOB betreft komt er een formeel eindexamen. Bij het eindexamen moet ook de beroepsgroep van leraren worden betrokken, zodat opleiding en praktijk nog sterker worden gekoppeld.

Van professionals mag worden verwacht dat ze zelf de koers uitstippelen hoe zij het onderwijs vormgeven. De wet op de professionele ruimte, een belangrijk resultaat van het Convenant Leerkracht, zorgt er voor dat de leraar weer centraal komt te staan in het onderwijsbeleid op de instelling zelf. Het uitwerken van de wet op schoolniveau zal de komende jaren veel aandacht vragen. Die zeggenschap over het eigen werk is van groot belang. Uit het rapport *De zeggenschap van leraren* van ResearchNed wordt overduidelijk dat als leraren weinig te vertellen hebben over de vormgeving van het eigen onderwijs, de tevredenheid met het werk sterk afneemt.

In het primair onderwijs wordt de verantwoordingsdrift richting de inspectie door leraren als een inperking van de professionaliteit ervaren. Op grote schaal zijn leerlingvolgsystemen ingevoerd die de inspectie gebruikt voor het toezicht. Dat proces kost enorm veel tijd, tijd die leerkrachten liever gebruiken om met de resultaten uit het leerlingvolgsysteem de juiste feedback aan de leerling te geven. De AOB vindt dat het tijd wordt voor een tweeslag: de inspectie laat het onderwijsproces over aan de leraren en kijkt alleen naar het eindresultaat. Van de professionals in het primair onderwijs mag worden verwacht dat zij zich verder scholen in het optimaal gebruik van leerlingvolgsystemen en de resultaten daarvan optimaal inzetten voor hun lessen of de zorg voor individuele leerlingen.

Uit het onderzoek van ResearchNed blijkt dat de zeggenschap van mbo-docenten het laagst is, wat zich weerspiegelt in de laagste tevredenheid onder het onderwijspersoneel van de roc's. Bij mbo-docenten heeft dat veel te maken met de ervaren dwang om

volgens een nieuw model, competentiegericht onderwijs, te werken. Iets dat ook in het hbo op iets minder grote schaal speelt. Docenten in die sectoren zien zeker voordelen van elementen van competentiegericht onderwijs of werkten al op onderdelen daarmee. De discussie rondom competentiegericht onderwijs en de kwaliteit van mbo en hbo is vooral ontstaan doordat docenten verplicht werden gebruik te maken van een blauwdruk die voor de hele instelling ging gelden. Hier en daar raakte ook noodzakelijke kennis voor een beroep of vervolgopleiding in het gedrang. De Algemene Onderwijsbond wil dat er een einde komt aan die blauwdrukkenaanpak, of het nu gaat om de vormgeving of de organisatie van het onderwijs. Professionele teams kunnen op basis van de eindtermen en contact met de beroepsgroep zelf het onderwijs vormgeven en organiseren, zij kennen immers de stof en de doelgroep het beste.

Investeer in toponderwijs!

Nederland moet bij de top vijf van meest kennisintensieve economieën gaan behoren. Die ambitie heeft de Tweede Kamer na een motie van de PvdA in oktober 2009 uitgesproken. Een mooi streven, vindt ook de Algemene Onderwijsbond, maar een kansloze ambitie als er niet wordt geïnvesteerd in onderwijs. Nederland is namelijk gezakt van plaats acht naar plaats tien op de *Global Competitiveness Index*. Canada en Japan maakten een inhaalslag. Hong Kong, Taiwan en Engeland liggen dicht achter Nederland. En wat we zien is dat die andere landen veel werk maken van onderwijsinvesteringen. Goed onderwijs heeft een prijs, schrijft ook de Onderwijsraad al in *Doelgericht investeren*. In het Onderwijsblad zei SER-voorzitter Alexander Rinnooy Kan na de presentatie van het rapport *Leerkracht* dat er door publieke en private bronnen zes miljard extra in onderwijs geïnvesteerd moet worden, wil Nederland weer aansluiting vinden bij de wereldtop.

In veel landen wordt investeren terecht gezien als een investering in de economie. "Onderwijs is niet langer zo maar een weg naar kansen en succes, maar het is een noodzaak." Dat zei de

Global Competitiveness Index		
2010		2009
1	Switzerland	2
2	United States	1
3	Singapore	5
4	Sweden	4
5	Denmark	3
6	Finland	6
7	Germany	7
8	Japan	9
9	Canada	10
10	Netherlands	8
11	Hong Kong SAR	11
12	Taiwan, China	17
13	United Kingdom	12
14	Norway	15
15	Australia	18
16	France	16
17	Austria	14
18	Belgium	19
19	Korea, Rep.	13
20	New Zealand	24

Bron: World Economic Forum.

Amerikaanse president Barack Obama toen hij deze zomer het programma *Race to the top* aankondigde. Een investeringsprogramma om het onderwijs te verbeteren en de Verenigde Staten juist in tijden van crisis een zetje vooruit te geven in de internationale kenniseconomie.

Groot-Brittannië was daar al eerder mee begonnen. Voormalig premier Blair en zijn minister van financiën Brown, de huidige premier, zijn enorm in onderwijs gaan investeren. Inmiddels geeft Engeland een hoger percentage van het bruto binnenlands product uit aan onderwijs dan Nederland. Het uiteindelijke doel is om 10 procent van het bbp aan onderwijs uit te geven. Beide landen zitten in de internationale ranglijstjes Nederland op de hielen en zijn ons op sommige punten dus al voorbij.

Opvallend is dan ook hoe andere toplanden reageren met onderwijsinvesteringen tijdens de kredietcrisis. Behalve het *Race to the top*-programma van de Verenigde Staten investeren bijvoorbeeld ook Australië en Duitsland juist in crisistijd fors in hun onderwijs. In Australië gaat het om 15 miljard dollar, Duitsland pompt 15 miljard euro in het onderwijs, Barack Obama geeft 83 miljard dollar meer uit. Nu zijn dat ook grote landen, maar zelfs ten opzichte van hun welvaart gaat het om enorme bedragen. Afgezet tegen hun binnenlands product gaat het om 0,6 tot 1,4 procent van hun bruto binnenlands product. Een goede investering, want volgens de Oeso valt met onderwijsinvesteringen uiteindelijk geld te verdienen. Na de crisis is kennis koning.

In de brief *Naar een robuuste kenniseconomie* aan de Tweede Kamer schrijven de ministers Maria van der Hoeven en Ronald Plasterk hun plannen om de kennisbasis van Nederland te verstevigen. Tussen de regels door wordt duidelijk hoeveel van onze iets geslonken welvaart het kabinet in onderwijs stopt als crisismaatregel: maar liefst 0,07 procent van het bruto binnenlands product. Ongeveer een tiende van Duitsland, een twintigste van de Verenigde Staten. Als we kijken naar hoeveel geld het kabinet investeert in onderwijs en bedrijven in research, dan lopen we op de Kennis Investerings Quote (KIQ) die

het Innovatieplatform hanteert mijlenver achter. Of beter: miljardenver achter. Want ten opzichte van het gemiddelde van alle Oeso-landen slaat Nederland niet een heel erg slecht figuur met onderwijsinvesteringen. Maar kijkend naar de toppresterders Zwitserland, Finland, Zweden, de VS en Denemarken loopt de internationale financiële onderwijsachterstand van Nederland in de miljarden.

De enige weg naar de top vijf is een doelgerichte aanpak. Investeren in het hoogste niveau, investeren in de beste les en investeren in professioneel personeel. Met dit congresdocument TOPONDERWIJS.NU laat de Algemene Onderwijsbond zien hoe dat kan.

Colofon

vormgeving Typetank

druk PlantijnCasparie

AOb Algemene Onderwijsbond

Jaarbeursplein 22

Postbus 2875

3500 GW Utrecht

0900-463 62 62

info@aob.nl

www.aob.nl

www.toponderwijs.nu

